

Syng med børn

Vejledning

Indhold

1. Intentionerne bag projektet "Sang uden grænser"	3
2. Hvad er kultur, og hvordan fremmer jeg kultur med sange?.....	4
3. Hvor højt og hvor kraftigt skal jeg synge?.....	4
4. Hvordan udvikler sangen sig?	5
5. Hvilke vanskeligheder kan optræde i forbindelse med sang?	7
6. Hvad skal jeg være opmærksom på ved formidling af sang?.....	8
7. Uddybende litteratur på dansk og tysk	10

1. Intentionerne bag projektet "Sang uden grænser"

Som led i projektet "Sang uden grænser" mødes danske og tyske børn for at synge sammen og arbejder her med sangene fra sangbogen "Lad os synge". De musikalske aktiviteter skal være med til at fremme forskellige kompetencer.

De tilstræbte **faglige kompetencer** kan inddeles i musikalske og sproglige aspekter. Der tilstræbes følgende faglige kompetenceudvidelser hos børnene, når de benytter sangmaterialet:

Musik

- Børnene synger sange i forskellige taktarter og i både dur og mol.
- Børnene inddrager bevægelse, bodypercussion og dansetrin i arbejdet med sangen.
- Børnene stifter bekendtskab med flerstemmig sang både gennem kanon og ved hjælp af solfa.
- Børnene arbejder med dynamik og udforsker deres stemmes formåen ved hjælp af stemmelege.

Sprog- og kulturforståelse

- Børnene lærer nyere og ældre sange fra både Danmark og Tyskland, herunder arbejder børnene med den tosprogede sangtekst ved hjælp af fagter og bevægelser, som underbygger de sungne ord på begge sprog.
- Børnene beskæftiger sig med sprog og kultur på begge sider af grænsen. De opdager forskelle og ligheder og ved deltagelse i sangfællesskaberne opnår de forståelse for egne og andres kulturelle baggrunde og traditioner. Dette er med til at udvikle barnets forståelse af egne værdier samt at respektere andres.

Sociale og personlige kompetencer

- Der arbejdes med den personlige udvikling ved at børnene kan og tør deltage i sangaktiviteterne i en balance mellem at være iagttagende, deltagende og initiativtagende.
- Børnene deltager i sociale sangfællesskaber hvor hvert enkelt barn hører til og kan indbringe sig selv/bidrage værdifuldt til fælles lege, aktiviteter og et samvær, hvor forskellighed ses som en ressource.

For bedre at kunne formidle disse kompetencer, vil baggrundsinformation til brug for den praktiske anvendelse af sangbogen blive sammenfattet kort. For at gøre teksten så anskuelig som mulig, har forfatteren helt bevidst fravalgt en strengt videnskabelig fremstilling. I kapitel 7 'Uddybende litteratur' henvises til særlig relevant litteratur. Hvis der måtte være yderligere interesse, er forfatteren gerne behjælpelig med en udførlig litteraturliste.

2. Hvad er kultur, og hvordan fremmer jeg kultur med sange?

Kulturbegrebet benyttes hyppigt både i hverdagen og i faglitteraturen. Den alsidige anvendelse har ført til lige så varierede definitioner. Det **etnisk-holistiske kulturbegreb** definerer kulturgoder (kunstgenstande eller musik), sprog eller traditioner selv som kultur. Overført til undervisningspraksis betyder denne definition, at det er nok blot at formidle en sang på dansk eller tysk. Den indholdsmæssige formidling formidler et stykke kultur. Når børn synger sange på nabosproget i projektet "Sang uden grænser", har de således lært sangene og de respektive sangtekster som kulturelle goder.

Et andet begreb, der opereres med, er det **betydningsorienterede kulturbegreb**, hvor den individuelle betydning af f.eks. musikalsk udtryk er i fokus. I pædagogiske sammenhænge udledes de kulturelle indhold, og den betydning, som de har for den enkelte, opleves. I den forbindelse kan der opstå mindre kulturer: En gruppe børn leger sanglegen "Fisker, fisker, hvor dybt er vandet" igen og igen og ændrer reglerne efter egne behov. Måske ændrer melodien sig også en smule. Gruppen udvikler denne kultur for sig selv ved at lege sanglegen aktivt gentagne gange. En dansk børnegruppe, som synger sangen på dansk med egne regler, udvikler en anden kultur. Mødes disse grupper, mødes to kulturer. De kan blive til én kultur ved at lege sanglegen sammen og opstille nye fælles regler. På den måde oplever de sangen, som får en fælles betydning for dem. Det og det at opleve denne fælles sangkultur er det forbindende moment, som børnene formodentlig vil huske hele livet. På den måde kan projektet "Sang uden grænser" bidrage til en betydningsorienteret kulturudvikling.

3. Hvor højt og hvor kraftigt skal jeg synge?

Stemmelæberne, også kaldet stemmebånd, er to spændte muskler i strubehovedet. De lukker af for luftrøret, når man synker, så der ikke kan komme væske ned i lungen. Omvendt bliver spalten mellem de to stemmelæber større, når der strømmer luft ud af eller ind i lungen. Mennesket bruger også disse stemmelæber til at frembringe toner med, når man taler eller synger. Tonernes klang forstærkes af resonansrummene i brystet og hovedet. Mellemgulvet, som sidder mellem lændehvirvelsøjlen og ribbenene, doserer den luftstrøm, der føres forbi stemmelæberne fra lungen, når der frembringes en tone. Man kan påvirke lydstyrken og tonehøjden, alt afhængig af hvor meget man spænder i mellemgulvet. Folk, der mener, at de ikke kan synge højt, bruger ofte mellemgulvet forkert.

Derudover kan man ændre tonernes klangfarve ved at forandre det rum med tungen, som befinder sig mellem strubehovedet og læberne. Presser man tungen nedad, når man producerer vokaler, så er klangen høj og fyldig som operasang eller det italienske sprog. Tonen bliver mere kermit-agtig, hvis man presser tungen op mod ganen. Denne klang benyttes inden for jazz- og popsang, og det amerikanske sprog minder også om samme klang. Stemmen lyder helt naturlig, hvis tungen benyttes i den midterste del af mundhulen. Til en start bør man synge helt naturligt med børn for at introducere dem til sang.

Sammenlignet med voksne har børn kortere stemmelæber. Derfor lyder deres stemmer væsentligt højere. For det meste udnytter børnene dog ikke dette større

tonehøjdeomfang, som fysiologien giver mulighed for, når de synger. Når børn synger i hverdagen, er det langt mere påfaldende, at nogle synger meget dybt. På grund af forbillederne fra de aktuelle musikrends udvikler mange børn en musiksmag, hvor de synger lidt dybere. Derfor kan disse børn ikke synge i et højt toneleje med det samme, selv om deres stemme egentlig burde være i stand til det. Men synger man permanent i et højere leje med sangmæssigt uøvede børn, end de er vant til, vil stemmelæberne blive irriterede, hvilket kan føre til hæshed. Synger man altid for højt eller for dybt, når der skal formidles en sang, kan børnene ikke lære sangen rigtigt, fordi deres stemmer ikke kan efterligne tonespektret. Derfor er det vigtigt at lytte godt efter, når man synger sammen med børn: Kan de synge med og ramme tonen, eller ligger jeg for højt eller for dybt? Når børn synger rent i mellemtonelejet, kan man udvide toneomfanget opad ved forsigtigt at lægge starttonen højere og højere, når børnene har lært sangen. Toneomfanget kan udvides med denne målrettede træning, og børnene udvikler en naturlig og smuk stemmeklang i deres respektive tonehøjde.

Det er også usundt for stemmen at synge for kraftigt. Hvis man ofte skriger, vil man opdage, at man bliver hæs. Sådan er det også, når man synger kraftigt. Når man synger med uøvede børn, vil man opleve, at de ofte ikke synger med. Standardreaktionen er derfor at opfordre dem til at synge rigtig kraftigt, hvilket ikke er godt for børnenes stemme. Her ville det være en fordel at træne i at synge sagte. Man kan f.eks. inddеле learnerne i tandemgrupper, som iagttager hinanden på skift, når de synger, og derefter give kort feedback og således opnå en forbedret fortolkning.

Sang med børn forudsætter således, at sangformidlerne tager afsæt i børnenes evner, når der skal vælges sange og tonehøjde. Sangene i sangbogen "Lad os synge" er for øvrigt noteret i den rigtige tonehøjde. Den tonehøjde, der benyttes senere i forløbet, afhænger af de didaktiske mål. Er målet at formidle glæden ved sang til børnene i forbindelse med et grundlæggende sangrepertoire, så er det vigtigt selv at vise denne glæde, når man synger. Pædagoger, som ikke kan det i et toneomfang til e2, bør udvælge sange, som ikke ligger dybere end c1 (nøglehuls-c på klaveret). Børnene kan for det meste ikke eftersynge sangen dybere. Desuden bør sangene fremføres med masser af glæde for at signalere, at det er sjovt at synge. På den måde lærer børn sangene og samtidig glæden ved sang. Gennem kompetenceorienteret formidling af sang udvikler learnerne et individuelt repertoire, som de synger for sig selv i et passende individuelt toneleje.

Er målet derimod at kvalificere børn til særligt gode kor, så bør toneomfanget også trænes maksimalt. Læreren bør være kvalificeret til denne opgave og vide, hvilke øvelser udvalgte stemmefunktioner kan trænes med.

I skolesammenhæng kan målet også være at akkompagnere en sang med skoleinstrumenter, hvor tonearten c-dur og således også tonehøjden er fastlagt på forhånd.

4. Hvordan udvikler sangen sig?

Vi bruger de samme organer til at synge og tale med: Vi registrerer informationer via øret, forarbejder dem i hjernen og artikulerer dem via munden. Hos nyfødte kan udviklingen af sprog og musik i første omgang ikke skelnes fra hinanden, men i løbet af det andet leveår kan sproglige og musikalske udviklingslinjer adskilles stadig klarere. For de fleste børns vedkommende er den sproglige udvikling afsluttet i førskolealderen. Derimod er den musikalske udvikling typisk først afsluttet i grundtræk efter indskolingstrinnet. Spædbørn begynder at pludre og kurre og

afprøver derved deres stemme. Andre personer reagerer så med egne lydytringer, og på den måde knyttes de første kontakter via stemmen. Allerede her kan tonehøjden nærme sig hinanden.

I børnehævealderen er sang med til at tilfredsstille egne behov. Hensunken i deres egne lege synger børn deres egne spontane sange. Enten finder de på egne melodideler, som de ofte gentager, eller de bruger sangfraser, som de ligeledes gentager ofte, og ændrer på melodien eller teksten. Hvis de så mærker, at toneomfanget ikke rækker, kan det også ske, at de synger videre i en anden toneart ved næste vejtrækning. I denne periode opbygger børnene deres personlige sangrepertoire: De lærer de sange, som de ofte hører i deres omgivelser og godt kan lide. Det sker alt sammen ved efterligning og ubevidst afprøvning.

I indskolingsalderen bliver børnene til en vis grad bevidste om musikalske sammenhænge, herunder ved målrettet refleksion. F.eks. kan sange have vers og et refræn. Viden om en sangs struktur gør det lettere at lære sangens enkelte elementer og sætte dem i relation til hinanden. Harmoniers funktion fremstår tydeligere ved enkle akkompagnementer. Når børn så synger en sang helt gennemstruktureret, skifter de ikke længere toneart ved vejtrækning, men behersker i højere grad de harmoniske sammenhænge. De bliver mere og mere i stand til at reflektere over musik og forstår, hvordan musik skal lyde objektivt rigtigt. Formodentlig aftager de spontane sange af den grund med alderen. Jo mere de subjektive egenproduktioner afviger fra den objektivt hørte musik, desto mere tilbageholdende vil de eventuelt være, når de selv synger. På den anden side ansporer et bevidst kendskab til regler også til at overtræde dem. Man kan gøre sig lystig over et bestemt stemmeudtryk ved f.eks. at benytte det i ekstrem grad.

Omkring formidling af sang skal man huske på, at mindre børn lettere kan synge sange med enkle harmonier, som også bliver akkompagneret med entydige og lette harmonier. Alligevel kan man også synge mere komplekse sange med mindre børn. Man kan eventuelt ikke forvente, at alle intervaller bliver sunget rent. Men hvis der formidles en sang, så er det også vigtigt, at sangen bliver sunget rigtigt. Børn kan kun lære den rigtige melodi, hvis de bliver forbedret sensibelt og konstruktivt. På den måde kan en børnegrupperes sang også blive ren og enstemmig.

Den rytmiske udvikling foregår for størstedelens vedkommende isoleret fra den melodiske udvikling. Tre generelle udviklingsfaktorer har væsentlig indflydelse på den rytmiske udvikling: En passende auditiv sansning er forudsætning for at kunne retningsbestemme lyde. Lokaliseres en lydkilde i lokalet, sker det via den rytmiske opfattelse af lydene. En anden vigtig faktor er den motoriske udvikling med en ubesværet gang. Hvis man ikke kan gå let og ubesværet, er man heller ikke i stand til at sætte rytme og taktart i relation til hinanden. Og endelig er koordineringen af de sensoriske informationer også vigtig for at kunne producere præcise rytmer. Hvis en rytme skal spilles korrekt på en tromme, skal øjet give tilbagemelding til hånden om, hvorvidt den rammer det rette sted. Øret korrigerer den opståede rytme og giver kommandoer til sensoriske og motoriske kanaler.

Der kan observeres to større udviklingspring inden for den rytmiske udvikling i hhv. begyndelsen og slutningen af indskolingsalderen.

Omkring formidling af rytmer er det derfor vigtigt, at taktarten først omsættes til bevægelse og dans, før den kan benyttes til akkompagnement af sange på Orff-instrumenter (f.eks. håndtrommer, rytmepinde/claves, xylofoner). Lege som at vise og efterligne rytmer har kun træningseffekt, hvis der også indgår en taktart. Her kan det være en hjælp, hvis de rytmer, der skal læres, bliver suppleret med mindre talevers i samme rytme. Nogle rytmiske øvelser kan ikke formidles til alle børn, fordi

de endnu ikke er klar til det rent udviklingsmæssigt. I så fald giver det mere mening at danse eller synge med dem.

Musiksmagen udvikler sig med omgivelserne. Hvor det i førskolealderen er familien og børnehaven, der præger de musikalske præferencer, så er det på indskolingstrinnet lærerne og i stigende grad peer-grupperne. Derfor er mindre børn typisk mere åbne over for nye klange eller andre musikalske kulturer, hvorfor det vil være en fordel at arbejde med en bred vifte af musikgenrer sammen med mindre børn. Hvis man allerede på et tidligt tidspunkt lægger sig fast på popmusikgenren alene, vil det allerede sidst i indskolingsfasen blive meget vanskeligt at skifte til andre musikretninger.

5. Hvilke vanskeligheder kan optræde i forbindelse med sang?

Nogle synger altid på en tone. Andre synger sange med en individuel melodi, eller de synger den rigtige melodi, men i deres eget toneleje. Dette fænomen kaldes også monotonsangere eller brummere. Der findes følgende kendte årsager:

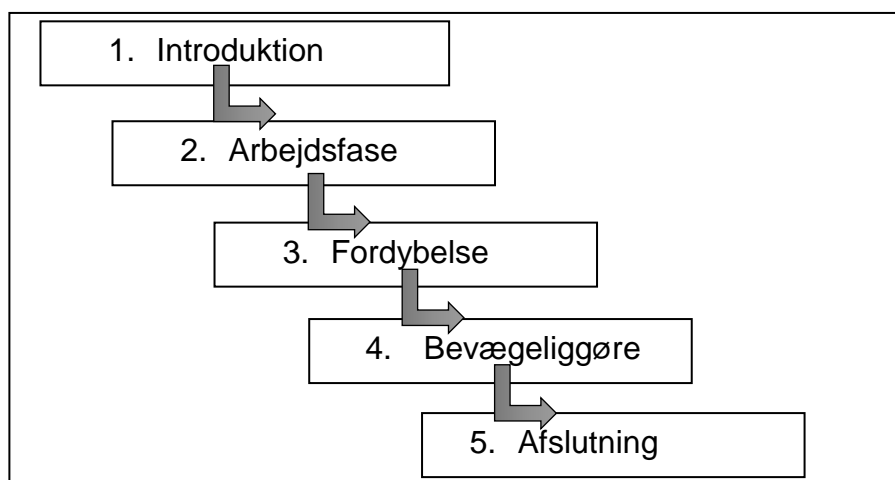
- Der foreligger en meget sjælden forstyrrelse af stemmelæbernes muskelspænding, som kan opstå ved anspændelse, forkert brug af stemmelæberne eller en medført forstyrrelse af muskeltonus. Disse personer har behov for hjælp fra specialister.
- Der foreligger sproglige vanskeligheder (forsinket udvikling eller migrationsbaggrund). I dette tilfælde kræver teksten learnerens fulde opmærksomhed for at lære sangen, hvorfor melodien kommer til kort. Ved formidling af sang bør der tages hensyn til dette ved evt. at arbejde med sprog og melodi separat.
- Der foreligger en sensorisk forarbejdningsforstyrrelse, hvor sangene ikke kan høres entydigt. Derudover kan der også foreligge en forstyrrelse af knogleledningen, hvor den pågældende ikke kan høre sig selv rigtigt og derfor ikke kan forbedre sig selv. I forhold til formidlingen spiller opmærksom lytning, før der synges med, samt konstruktiv og rosende feedback en stor rolle for disse personer.

Tidligere blev brummere altid udelukket fra at synge. Det førte desværre til, at de pågældende, som især havde behov for mere øvelse i sang, da de var yngre, blev udelukket fra at øve og derfor aldrig fik lejlighed til at synge af hjertens lyst.

6. Hvad skal jeg være opmærksom på ved formidling af sang?

Både børn og voksne lærer melodier væsentligt bedre, hvis de bliver fremført af en menneskestemme. Ved formidling af sang bør det vigtigste grundlag derfor være, at formidleren selv synger sangen for og ikke spiller melodien på f.eks. en fløjte eller sågar udelukkende tyr til cd-afspilleren.

Didaktisk vil det være oplagt at gå frem efter en model (se figur 1). De enkelte faser er forklaret nærmere i de følgende afsnit. Ved planlægningen af et formidlingsforløb er det en hjælp at benytte denne enkle model.

Figur 1: Model af kompetenceorienteret sangformidling

6.1. Introduktion

Det er vigtigt at starte med at præsentere learnerne for den sang, de skal lære. I denne fase skal de lytte meget opmærksomt, men ikke synge. Det kan gøres ved hjælp af forskellige lytteopgaver, som kan omhandle bestemt baggrundsviden, bestemte ord, musikalske former (vers og refræn), melodiske forløb eller stemninger (f.eks. gøre brug af passende kunstbilleder). Når sangen er blevet gentaget flere gange, evalueres lytteopgaverne.

6.2. Arbejdsfase

Learnerne lærer sangen. Det gøres bedst med 'call and response'-metoden, hvor læreren synger en frase for, hvorefter learnerne eftersynger frasen. Læreren lytter (men synger ikke med!), når learnerne gentager frasen. Læreren gentager frasen, og learnerne eftersynger den, indtil de kan synge den rigtigt alene. Læreren gør brug af nonverbale tegn ved at pege på sig selv, når det er lærerens tur, og på learnerne, når det er deres tur. Hvis det ikke er nok, at læreren synger sangen for, kan denne forklare learnerne, hvor den gentagne fejl ligger, for derefter at synge det pågældende sted for rigtigt en gang til.

På den måde lærer learnerne frase for frase, som gentages igen og igen i den rigtige rækkefølge i sangen, indtil de kan synge hele sangen.

I denne fase er det meget vigtigt, at learnerne kan høre både melodi og tekst godt, hvorfor der heller ikke benyttes akkompagnerende instrumenter (f.eks. klaver, klap i hænderne) i denne fase.

6.3. Fordybelse

Learnerne kan nu synge sangen fejlfrit. Men den sidder endnu ikke helt fast i hukommelsen og skal derfor øves. Her vil det være en god idé at bruge lege, hvor sangen bliver gentaget ofte, uden at det bliver kedeligt. Neden for er opført et par eksempler:

- Bodypercussion som akkompagnement
- Udføre passende bevægelser til sangteksten
- Radioleg: På lærerens tegn synges sangen i forskellige lydstyrker, eller kun tænkt uden lyd.
- Rollesang: Sangen synges i forskellige roller: operasanger, sej rocker, lille barn etc.
- Tænd og sluk: Alle står i en rundkreds. En genstand sendes rundt i musikkens puls. Hvis man har genstanden i hånden eller har haft den i hånden, må man synge med. Der følger yderligere en genstand, som slukker for den syngende igen, så snart vedkommende har den i hånden eller har haft den i hånden.
- Tandemsang: To learnere står over for hinanden. Den ene synger, den anden lytter og coacher. Efter sangrunden bliver der givet feedback, og sangen synges evt. en gang til i en forbedret udgave. Derefter byttes der roller.
- Rygsang: To learnere står med ryggen lænet mod hinanden og synger. De mærker derved klangene i makkerens krop.
- Drej: Alle bevæger sig syngende rundt i lokalet til musikkens puls. Når der starter en ny frase, skiftes der retning.
- Kortsang: Hvis der blev brugt kunstkort til sangen i forbindelse med lytteopgaven, kan sangen nu fortolkes sådan, som den bedst passer til et kort.

6.4. Bevægeliggøre

Nu er learnerne i stand til at synge sangen: I denne fase vil det være oplagt at formidle teksterne på et andet sprog og få dem til at sidde fast i hukommelsen med lege fra fordybelsesfasen.

Derudover kan learnerne nu finde på måder at bevægeliggøre sangen på, gerne i tandemgrupper eller i mindre grupper. De kan således finde på en ny bodypercussion til sangen "Jeg har fanget mig en myg". Til sangen "Salibonani" kunne de udtænke et akkompagnement på tromme, eller der kunne laves en ny tekst til sangen "Min hat den har tre buler".

I denne fase handler det om at arbejde med sangens klangkvalitet og derigennem evt. også komme ind på en æstetisk diskussion: Hvor højt må akkompagnementet være, så man stadigvæk kan forstå teksten? Passer dansetrinnene til sangen? Hvad kan jeg ellers gøre med sangen, så den passer bedre til mig personligt? Disse aktiviteter med sangen er med til at udvikle en specifik kultur for den respektive læringsgruppe, som kan udledes af alle børn, da de behersker sangen, har deltaget aktivt i bevægeliggørelsen og selv kan være med til at fremføre den.

6.5. Afslutning

Når man har gjort sig så stor umage for at lære og bevægeliggøre en sang, så har man også lov til at præsentere den. Resultaterne af arbejdet i mindre grupper kan præsenteres i læringsgrupperne. Resultaterne fra hele læringsgruppen virker spontant foran skolelederen, en anden læringsgruppe, forældrene eller hele institutionen.

De grænseoverskridende musikalske møder mellem flere institutioner udgør højdepunktet, hvor der synges, danses og laves musik i fællesskab. Alle involverede er parate til at udvikle en grænseoverskridende kultur.

7. Uddybende litteratur på dansk og tysk

Barth, D. (2018). *Musik - Sprache - Identität*. Innsbruck: Helbling.

Jacobsen, P., Stegmeier, S., & Zieske, S. (2018). *CHOR:KLASSE! Handreichungen zum Medienpaket für Grundschulklassen. Überarbeitete zweite Auflage*. Aichwald: Edition Omega.

Ministerium für Bildung, W. u.-H. (2018). *Fachanforderungen Musik*. Kiel: Schmidt & Klaunig.

Sallat, S. (2018). Frühe musikalische Entwicklung: Pränatal bis Kindergarten. In A. C. Lehmann, & R. Kopiez, *Handbuch Musikpsychologie* (S. 121-150). Bern: Hogrefe.

Stadler Elmer, S. (2015). *Kind und Musik. Das Entwicklungspotenzial erkennen und verstehen*. Berlin: Springer.

Bille, D. (2007). Årets gang i spirekoret: begynderbørnekor – sådan kan du gøre. Dansk Sang.

Fredens, K. (2018). Læring med kroppen forrest. Hans Reitzels forlag.

Kirk, E. (2009). Musik som udtryksform. Hans Reitzels forlag

Vilhelmsen, L. (2003). Når børn synger, hva´så? Solo.